

1877-1878 OSMANLI-RUS SAVAŞI VE İKİ ÜLKE AÇISINDAN SONUÇLARI

ELTUT, Nükhet
TÜRKİYE/TURPIA

ÖZET

1877-1878 yıllarında Osmanlı Devleti ile Çarlık Rusyası arasında yapılan savaş Rumî takvimde 1293 yılına denk geldiği için tarihimize 93 Harbi olarak da geçmiştir.

Savaşın sebepleri Çarlık Rusyası'nın Osmanlıları Avrupa'dan çıkararak kendi topraklarına katmak, İstanbul'u ele geçirmek istemesi, İstanbul'u kendi idaresine geçirdikten sonra en büyük arzusu olan sıcak denizlere inme düşüncesidir. Çarlık Rusyası'nın 1853 yılındaki Kırım bozgununun intikamını almak istemesi ve Çarlık Rusyası'nın Hristiyan ve Slav azınlıkları korumak amacıyla Osmanlı Devleti'nin sürekli iç işlerine karışmasıdır. Ancak iki ülke arasındaki gerginliğin savaşa dönüşmesindeki en büyük etken bu sonuncu maddedir.

Rusya 24 Nisan 1877'de Osmanlı Devleti'ne savaş ilan ettiğinde Yunanistan Osmanlı Devleti'ne düşmanca bir tavır takınmış, Romanya, Sırbistan ve Karadağ prenslikleri de isyan ederek Rusya'nın yanında yer almıştır. Bunun neticesinde Osmanlı Devleti savaşta yalnız kalmış oldu. 93 Harbi Tuna ve Kafkasya cephelerinde cereyan etmiştir.

93 Harbi Osmanlı Devleti'nin ağır mağlûbiyetiyle neticelenmiştir. Rumeli Türklüğü, Rus birlikleri ve Bulgarların büyük katliamı sebebiyle, büyük sarsıntıya uğradığından, Türk nüfusu azınlığa düşmüştür. Son asır Türk tarihinin en büyük göç faciası gerçekleşmiştir. Balkanlardan Anadolu'ya uzanan yollar, göçmen kabileleriyle dolmuş ve bunların büyük bir kısmı, yine Ruslar ve Bulgarlar tarafından imha edilmiştir.

Rusların Yeşilköy'de karargâh kurmalarından sonra, Bâb-ı Alî, 19 Ocak 1878'de Çarlık Rusyası'ndan mütareke istedi. 9 ay 7 gün süren savaşa, 31 Ocak 1878'de imzalanan Edirne Mütarekesi son vermişti. Sonradan, 3 Mart 1878'de, Ayastefanos (Yeşilköy) Antlaşması imzalanmış, ancak Abdülhamid Han'ın siyasi dehasıyla, bu antlaşma yürürlüğe girmemiştir. Ayrıca bu antlaşma, Rus nüfuzunu son derece arttırdığından, Avrupa devletlerini telaşa düşürmüştü. Avrupa devletlerinin iştirakleriyle düzenlenen Berlin Antlaşması'na göre (13 Temmuz 1878), önceki antlaşmanın bazı maddeleri hafifletilmiştir. Ancak, Osmanlı Devleti bu antlaşmaya göre, bugünkü

Türkiye'nin üçte birine yakın toprak ve büyük nüfus kaybına uğramıştır. Ayrıca, 300 milyon altın franklık savaş tazminatı ödeme mecburiyetinde bırakıldı. Balkanlarda ise Sırbistan, Karadağ ve Romanya bağımsız birer devlet oldular.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı-Rus Savaşı, 93 Harbi, 1877-1878 savaşının sebep ve sonuçları, savaşılan cepheler, savaş sonrası iki ülke arasındaki ilişki.

Tarihte Osmanlı-Rus İlişkilerine Genel Bir Bakış

Bilindiği gibi tarihte Çarlık Rusyası ve Osmanlı Devleti yüzyıllar boyunca sürekli ilişki halinde bulunmuş iki güçlü devlettir, ancak ne yazık ki bu ilişki hep savaş şeklinde olmuştur. Osmanlı Devleti hemen hemen her 25 yılda bir Çarlık Rusyası ile savaşmıştır.¹ 1877-1878 Osmanlı - Rus Savaşı'ndan önce genel anlamda iki ülkenin ilişkilerinin nereden başlayıp hangi noktaya kadar geldiğini göstermek gerekmektedir. Bu nedenle XV. yüzyılın sonlarından XIX. yüzyılın sonuna kadar Osmanlı Devleti ve Çarlık Rusyası arasındaki ilişki ve iki ülkenin tarihi geçmişiyle ilgili konulardan kısaca bahsettikten sonra, tarihe 93 Harbi olarak da geçen 1877-1878 Osmanlı – Rus Savaşı ile ilgili bilgilere yer verilecektir. İlk olarak, Osmanlı Devleti ve Çarlık Rusyası arasındaki ilişkinin nasıl başladığına değinilmesinde fayda görülmektedir

1. İlk Osmanlı-Rus İlişkileri (1492)

Osmanlı Devleti ile Rusya'nın ilk diplomatik ilişkisinin başlangıcı III. İvan zamanına dayanmaktadır. Rus tüccarlarının Azak şehrinde ve Kefe'de bazı baskılara maruz kaldıklarının Moskova'da öğrenilmesiyle III. İvan bu durumu siyasi ilişkiler için bir vesile sayarak Osmanlı padişahına bir mektup yazmıştır (1492).

1497'de Michail Pleşçeyev İstanbul'a elçi olarak gelir. İlk Rus elçisinin İstanbul'a gelişi ve huzura kabulüne dair Osmanlı kaynaklarında herhangi bir kayda rastlanmamaktadır.² II. Bayezid tarafından III. İvan'a gönderilen cevapta, ilk Rus elçisinin kaba hareketlerine değinilmiş ve Kefe ve Azak'taki Rus tüccarlarına iyi muamele yapılacağına dair söz verdiklerini bildirmiştir.

2. İlk Osmanlı-Rus Savaşı: Çihrin Seferi (1677-1678)

Ukrayna, Osmanlı Devleti'nin himayesine girdikten sonra, Osmanlılar Kazakları Rus ve Leh tehlikesine karşı korumayı taahhüt etmiştir. Bunun neticesinde Osmanlı kuvvetleri Ukrayna'ya iki defa sefer düzenlemek zorunda kalmıştır. Babiâli'nin, Ukrayna'yı himaye ederken, özellikle Lehistan'ı Buğdan sınırından uzakta tutabileceğini düşünmesi nedeniyle Osmanlı Devleti Ukrayna

¹ Ahmet Teoman Özkaya, **Kırım Savaşı**, T. C. Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 1991, s. X.

² Akdes Nimet Kurat, **Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye Kadar**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu, XIII. Dizi, Sayı: 17, 4. baskı, Ankara, s. 118.

ile ilgisini kesmemiş ve buranın Rusların eline düşmesini engellemek amacıyla 1677'de Çihrin'e bir sefer düzenlemiştir, ancak sefer başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bir yıl sonra, Çihrin Rusların ve Kazakların elinden alınmıştır.

3. Azak Seferleri (1695-1696)

Türk tarihinde “Deli Petro” olarak anılan “Büyük Petro” Çarlık Rusya’sını “sıcak” denizlere ulaştırmak için harekete geçerek Don Nehri ağzındaki Azak Kalesi’nin zaptı için sefer hazırlığına başlamıştır.

1687 yıllarında Kırım’a karşı sefer düzenlemekle Rusya, Osmanlı Devleti ile fiilen savaşa girmiştir. 1695 ilkbaharında kalabalık bir Rus ordusu Azak üzerine gönderildiğinde Osmanlı kalesi bütün Rus hücumlarına başarıyla karşı koymuştur.

Ruslar 1695-1696 kışı ve ilkbaharında savaşa hazırlanmıştır. Kara ordusu Azak Kalesi’ne doğru harekete geçirilmiştir. Ruslar, kaleyi nehir üzerinden kuşatıp yardım amaçlı gelen Türk gemilerinin denizden geçmesine izin vermemiş ve Azak Kalesi’ni teslim olmaya zorlamışlardır. Karadeniz’in kilidi sayılan Azak Kalesi’nin 1696 Temmuzunda Rusların eline geçmesiyle Petro’nun Karadeniz’e açılma politikasında önemli bir adım atılmıştır.

4. İstanbul Barış Antlaşması (1700)

“Kutsal Birlik” devletlerinin³ Osmanlı Devleti ile barış antlaşması için müzakereye başlamaları, Petro’nun planlarını bozmuştur. 1699’da Karlofça Barış Antlaşması imzalanmıştır. Petro, kendi başına Osmanlı Devleti’ne karşı savaşı sürdüremeyeceğini ve Karadeniz’e çıkamayacağını anladığı için İsveç’ten Fin ve Riga Körfezlerini almaya karar vermiştir. Bu nedenle, İstanbul’a bir heyet göndererek, Babıâli ile barış antlaşması yapmayı düşündüğünü bildirmiştir. 1700’de yapılan bu barış antlaşmasına göre; Azak Kalesi’nin Rusların elinde kalması, Aşağı Dnepr boyunda Rusların eline geçen bazı kalelerin Osmanlılara iade edilmesi ve Çar’a İstanbul’da daimi bir elçi bulundurma hakkı verilmesi kararlaştırılmıştır. 1700 yılı İstanbul Barış Antlaşması, Rusya’nın Osmanlı’ya karşı ilk zafer antlaşması mahiyetini taşımaktadır.

5. 1768-1772 Osmanlı-Rus Savaşı ve Küçük Kaynarca Antlaşması (1774)

Rusların, ani bir baskınla Osmanlı arazisine girerek mülteci Lehlilerle birlikte birçok Müslüman’ı öldürmeleri üzerine, 1768 yılında Osmanlı Devleti Rusya’ya savaş ilan etmiştir. Fakat hazırlığı ve iyi kumandanları olmadığı için Osmanlı ordusu 1769’da Hotin Kalesi yanında Ruslara yenilmiştir. Ruslar Tuna boyuna doğru ilerlemeye başladılar.

³ Venedik, Avusturya ve Lehistan.

Rus donanmasının Osmanlı donanmasını imha etmesiyle Babıâli barış müzakerelerine başlanmasını istemiştir. Tuna'nın güney sahilindeki Rus karargâhının bulunduğu Küçük Kaynarca bölgesinde, 1774'te imzalanan barışla Osmanlılar, Çarlık Rusya'sının ileri sürdüğü ağır şartları kabul etmek zorunda kalmıştır. Bu antlaşma ile Rusya kesin bir şekilde Karadeniz sahillerine ulaşmış ve geniş arazi elde etmiştir. En önemlisi de Rusya, Ortodoks tebaayı himaye bahanesiyle Osmanlı'nın iç işlerine karışma imkânını elde etmiştir. Osmanlı Devleti yüklü miktarda savaş tazminatı ödemek zorunda bırakılmıştır.

6. 1787-1791 Osmanlı-Rus Savaşı ve Yaş Antlaşması (1791)

Kırım'ın Rusya'ya bağlanması ile Ruslara Kafkasya kapıları da açılmıştır. Bölgeye Rus asilzadeleri yerleştirilerek Kafkasya hâkimiyeti için önemli bir adım atılır. Kısa bir süre sonra da demografik yapı Ruslar lehine gelişmeye başlar.⁴

Kırım'ın elden gitmesi, Osmanlı Devleti'nde büyük bir tepkiye neden olmuştur. 1787 yılında Osmanlı Devleti Rusya'ya savaş ilan eder. Gittikçe Rusların lehine dönen savaş durumu Osmanlı yönetimini barışa zorlamıştır. 1791'de Yaş şehrinde imzalanan barış antlaşması şartları gereğince Osmanlı Devleti, Kırım'ın Rusya'ya bağlanmasını tanımıştır. Böylece Rusya'nın Karadeniz'e ulaşmak amacı gerçekleşmiştir.

7. 1806-1812 Osmanlı - Rus Savaşı ve Bükreş Antlaşması (1812)

Osmanlı padişahı III. Selim'in saltanatı döneminde 1792-1805 yılları arasında Osmanlı Devleti ve Rusya barış içinde yaşamışlardı. Rusya, Osmanlı Devleti'nin, Rus yanlısı Eflak ve Boğdan beylerini görevden almasından hoşnut olmamıştır. 40. 000 civarında Rus askerinin Eflak ve Boğdan'a girmesi üzerine, III. Selim 22 Aralık 1805 tarihinde boğazları kapatarak Rusya'ya savaş ilan etmiştir.

Rusların Sırp isyanını desteklemesi ve Balkan milletlerini kışkırtması ve Eflak-Boğdan'ı işgal etmesi karşısında Fransa'nın etkisiyle Osmanlı Devleti Rusya'ya savaş ilan etmiştir. Osmanlı - Fransız yakınlaşması karşısında İngiltere Rusya'nın yanında yer almıştır. İngilizler ise Ruslara destek olmak için donanmalarını İstanbul'a göndermiş, ancak İstanbul'a sadece denizden yapacakları bir saldırıyla başarılı olamayacaklarını anlayarak geri dönmüşlerdir.

Fransa 1807'de Çarlık Rusyası ile dostluk kurunca Osmanlı Devleti İngiltere'ye yaklaşmaya başlamıştır. Avrupa'da siyasi ortam yeniden değişir. Fransa ile Çarlık Rusyası'nın arası yeniden açılır. Rusya'ya silahlarını çeviren

⁴ Zekeriya Türkmen, "XIX. Yüzyıl Başlarında Rusya'nın Güney Kafkasya Politikası (1800'lerin Başından 1828 Türkmençayır Antlaşmasına Kadar)".

Fransa bu defa Osmanlı Devleti'nin yanında yer alır. Fransa'ya güvenemeyen Osmanlı Devleti ise Rusya ile 28 Eylül 1812 tarihinde Bükreş Antlaşmasını imzalayarak savaşı sona erdirmiştir.

Bu antlaşmaya göre; iki devlet arasında Tuna nehri sınır olacak; Ruslar Beserabya hariç işgal ettikleri yerleri geri verecek; Osmanlılar, Bosna ve Eflak'dan 2 yıl vergi almayacak, Sırlar kendi içlerinde serbest kalacaktı. Tuna Nehri'nde hem Osmanlı hem de Rus gemileri serbestçe dolaşabilecekti. Prut ve Tuna nehirlerinin sol sahilleri iki ülke arasında sınır kabul edilecekti.

8. 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı ve Edirne Antlaşması (1829)

1826 Haziranında “Yeniçeri Ocağı”nın ortadan kaldırılmasıyla Osmanlı Devleti âdeta ordusuz kalmıştır. Rusya Osmanlı Devleti'nin ordu boşluğuna denk gelen dönemden faydalanmıştır. Savaş nedeni olarak da sözde “Rum Meselesi” öne sürülmüştür.

Fransa, İngiltere ve Rusya'dan oluşan üç devletin birleşmiş donanması, Osmanlı ve Mısır donanmasının bulunduğu Navarin Limanı'nın önüne gelerek Navarin'deki Osmanlı ve Mısır donanmasını tamamen imha etmişlerdir (20 Ekim 1827). Babiâli Avrupa Devletleri'nin bu hareketlerini protesto ederek tazminat istemiş ancak Rusya bu isteğe savaş ilanı ile cevap vermiştir.

Toparlanma fırsatı bulamayan Osmanlı Devleti'nin Navarin'deki donanması yakılmıştır. Bu olayın ardından savaş tazminatı istemesi gerekirken Osmanlı Devleti 8,5 milyon lira savaş tazminatı ödemek zorunda bırakılmıştır. 1829 yılında imzalanan barış antlaşmasına göre Rusya, hem Tuna boylarını hem Karadeniz'in doğu sahilini ele geçirmiş ve Osmanlı Devleti sınırları içinde yaşayan Ortodoks halkın himayesini de üstlenmiş oluyordu.

9. 1833 Hünkâr İskelesi Antlaşması

Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın isyanı ve oğlu İbrahim Paşa'nın 1832 sonunda Kütahya'ya kadar ilerlemesi üzerine, Sultan II. Mahmud Çar I. Nikolay'dan yardım istemiştir. Rus Çarının 12 bin kişilik bir Rus kuvveti göndermesi üzerine Rus kıtaları Boğaziçi'nin Anadolu sahiline çıkarılmıştır. Böylece Çar I. Nikolay emeline ulaşmış; Rus ordusu Boğaziçi'ne ayak basmış, Rus donanması da İstanbul Boğazı'na girmiştir.

Ruslar Hünkâr İskelesi'ndeki Rus karargâhında, Babiâli'yi uzlaşmaya zorlamışlardır. Hünkâr İskelesi Antlaşması'na göre; Rusya ile Osmanlı Devleti arasında karşılıklı yardıma dayanan askeri bir işbirliği yapılacaktı. Uzlaşmanın gizli maddesiyle Babiâli bir savaş olayında Rusya'dan başka bütün yabancı devletlere Çanakkale Boğazı'nın kapanmasını kabul etmiştir. Rusya bu antlaşma ile Osmanlı Devleti'ni bir bakıma himayesi altına almış, Karadeniz'e yabancı devlet gemilerinin girmesini önlemiştir.

10. 1853-1855 Kırım Harbi ve Paris Barış Antlaşması (1856)

Çar I. Nikolay İstanbul'u almak ve "öleceği muhakkak olan hasta adam" olarak tabir edilen Osmanlı Devleti'nin mirasına konmak arzusunda idi. Bu nedenle Osmanlı Devleti'ni paylaşmak için İngiltere ile uzlaşma siyasetini takibe başlamıştır.

Fransa, Kudüs'teki Katoliklerin, Rusya da Ortodoksların hamisi sıfatıyla Babıâli'den birtakım taleplerde bulunmuşlardır. Babıâli'nin, Çarın ağır taleplerini reddetmesiyle Rusya, Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmiştir.

Rusların savaşı devam ettiremeyeceklerinin anlaşılmasıyla 1856 Şubatında Paris'te müttefik devletler ile Rusya arasındaki görüşmeler neticesinde antlaşma şartları belirlenmiştir.

Her iki tarafın savaş sırasında işgal ettikleri sahaları boşaltması, Osmanlı Devleti'nin "bütünlüğü ve istiklâlinin" antlaşmayı imzalayan devletler tarafından garanti altına alınması, Karadeniz bütün devletlerin savaş gemileri için kapalı olması, Karadeniz sahili boyunca tersane ve mühimmat depoları kurulmaması büyük devletler tarafından garanti altına alınması kararlaştırılan maddelerin en önemlileri idi.

Osmanlı Devleti XIX. yüzyılda hem içten hem dıştan yıpratılmıştır. Asırlardır üç kıtaya hükmetmiş olan Osmanlı Devleti'nin saltanat, ordu, medrese üzerine kurduğu nizam ve otoritenin birdenbire hızı kesilmeye başlamış, itibardan düşmüştür. Bu nedenle Osmanlı Devleti'ne artık "Avrupa'nın hasta adamı" gözüyle bakılmaya başlanmıştır.⁵

11. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı; Ayastefanos Antlaşması; Berlin Kongresi (1878)

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı tarihimizde "93 Harbi" olarak geçer. Bunun nedeni de savaş tarihinin Rumî takvimde 1293 yılına denk gelmesidir. Bu savaş bir bakıma Osmanlı'nın geleceğini belirlemesi açısından büyük önem taşımıştır.

XVIII. yüzyıldan itibaren her fırsatta Osmanlı Devleti ile savaşa giren Ruslar, İstanbul'u ele geçirmek niyetindedirdi. "Rusya, ilk hedefi olan Anadolu üzerinden Akdeniz'e, Kafkaslar ve İran üzerinden de Basra Körfezine inmek amacını gerçekleştirmek için sadece XIX. yüzyılda 1806-1812, 1828-1829, 1853-1856 savaşlarını başlatmıştır. Ancak hedeflerine ulaşamadıkları için yeni bahaneler ile 1877 yılında yeni bir savaşa girmişlerdir."⁶

⁵ Ahmet Teoman Özkaya, **Kırım Savaşı**, T. C. Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 1991, s. 170.

⁶ Mustafa Öztürk, **1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi Belgeleri: Abdi Paşa'nın Muhakemesi (25 Belge ile Birlikte)**, Belgeler, C. XXIII, Sayı: 27, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2002, s. 117-118.

Bu savaşın başlıca sebepleri; Çarlık Rusyası'nın Osmanlıları Avrupa'dan çıkararak kendi topraklarına katmak istemesi, Çarlık Rusyası'nın sıcak denizlere inme planı, 1853 yılındaki Kırım bozgununun intikamını almak istemesi, Hıristiyan ve Slav azınlıkları korumak amacıyla Rusların sürekli Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışması şeklinde sıralanabilir.

1853 yılında Ruslar Kırım mağlubiyetine uğradıktan sonra intikam alabilmek için fırsat kollamıştır. Dönemin resmi belgelerine göre bu savaşın asıl nedeni, Bulgaristan'ın ve Balkanlardaki Hristiyanların kesin ve sürekli bağımsızlığa kavuşmak arzusu idi.⁷

93 Harbi iki cephede cereyan etmiştir. Tuna ve Kafkasya cepheleri. Tuna cephesinin başkumandanı, Serdâr-ı ekrem Müşir Abdülkerim Nâdir (Abdi) Paşa idi. Emrindeki kuvvetler üç orduya ayrılmıştır. *Batı* grubunun başında ünlü Plevne savunmasıyla tarihimize geçen Müşir Osman Paşa, *Doğu* ordusunun başında Müşir Ahmed Eyüp Paşa, *Güney* ordusunun başında ise Müşir Süleyman Paşa görev almışlardır.

Abdülkerim Nadir Paşa'nın, düşmanın Tuna'yı geçmesine seyirci kalmasıyla, savaş yarı yarıya kaybedilmiştir. Oysaki Osmanlılar için en büyük ümit, Rusları Tuna Seddi üzerinde durdurabilmek ve bu seddi aşmalarına engel olabilmektir. Bu başarısızlığından dolayı Serdâr-ı ekrem, bir müddet sonra Dîvân-ı harbe verilip mahkum edilmiştir.

Rus kuvveti süratle ilerleyerek, Balkanlardaki Şıpka geçidini işgal ettiğinde Ruslar için Edirne ve İstanbul yolu açılmış gibiydi, fakat Plevne'ye gelen ve burada alelacele toprak tabyalar inşa ederek, Plevne'yi bir kale haline getiren Osman Paşa'nın 4. 000 kişilik ordusu, Rusların ilerleyişini durdurmuştur. Rus başkumandanlığı bu defa üstün Rus kuvvetlerini Plevne üzerine göndermiştir. Osman Paşa'nın dâhiyane idaresi ve cesareti sayesinde Plevne'deki küçük Türk ordusu, Rusların bütün saldırılarını kanlı kayıplar verdirerek püskürtmüştür. Osman Paşa'nın ordusunda yiyecek ve cephaneye kalmadığından, Plevne'de 5-6 ay kuşatılmış olan Osmanlı ordusu, Rus hatlarını yarmak istemiş, fakat başaramamıştır ve Osman Paşa yaralı bir hâlde Ruslara esir düşmüştür. Ancak Çar ve generaller duydukları saygı nedeniyle kılıcını tekrar Osman Paşa'ya iade etmişlerdir.⁸ Yeni takviyelerle güçlenen düşman karşısında Osman Paşa, yardım alamadığından Plevne de düşer (10 Aralık 1877). Plevne'nin düşmesi ile Rus birlikleri serbest kalmışlardır. İleri harekâtlarına devam eden Ruslar, Sofya, Niş ve Vidin'i aldıktan sonra Edirne'ye yönelmişlerdi. Edirne'yi de aldıktan sonra

⁷ 100 Let Osvobojdeniya Balkanskiĥ Narodov Ot Osmanskogo İga, Materiali Mejdunarodnoy Nauĥnoy Konferentsii, Moskva, 15-17 mayı 1978g. , glava II, İ. İ. Rostunov, Russkaya Armiya İ Osvobojdeniye Narodov Balkan Ot Osmanskogo İga, Akademiya Nauk CCCP, Otdeleniye İstorii, Moskva, 1979 ctr. 116.

⁸ Fahir Armaoğlu, 19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, VII. Dizi, Sayı: 169, Ankara, 1997, s. 519.

da Yeşilköy'e ulaştılar. Böylece Tuna cephesindeki savaş, Osmanlıların aleyhine neticelenmiştir.

93 Harbi'nin ikinci cephesi Kafkasya idi. Tuna cephesi kadar ciddi olmamakla beraber, burada da oldukça çetin çarpışmalar olmuştur. Cephe kumandanı Ahmed Muhtar Paşa idi. 125. 000 kişilik Rus ordusunun başında ise, Ermeni asıllı Melikov bulunuyordu. Ahmed Muhtar Paşa'nın Ruslara karşı 21 Haziranda Halyaz, 25 Haziranda Zivin, 25 Ağustosta Gedikler Meydan Muharebelerini kazanması üzerine, kendisine "Gazi" unvanı verilmiştir. 15 Ekim 1877 Alacadağ Meydan Muharebesi, Kafkas cephesinin dönüm noktası olmuştur. Ahmed Muhtar Paşa, fazla kayıp vermemek için Erzurum'a çekilmek zorunda kalmıştır. Bu durum sonucunda Kars açıkta kaldığından, 18 Kasım'da Rusların eline geçmiştir. Ancak, Erzurum'da halkın da katıldığı destanlaşan savunma karşısında Ruslar Erzurum'u alamamışlardır.

Osmanlı ordusu zamanın gelişimine uygun eğitim ve öğretimden yoksundu. Sınıflara kabiliyete uygun ayırım yapılmazdı. Atış eğitimi tamamen ihmal edilmiş, kıt'alar yürüyüşe alıştırlmamıştı. Kıt'alar savaşta bu iki konuda disiplinsiz ve keyfi harekette bulunmuşlardır. Osmanlı donanması Avrupa'da 3. gelmekte idi. Ancak yeni alınmış gemilerin teknik işlerinden anlayan personel de yoktu.⁹

Rusların durdurulamayacağı anlaşılınca, Sultan II. Abdülhamit barış müzakerelerine girişmek için müracaatta bulunmuştur. Osmanlı Devleti'nin ağır mağlûbiyetiyle neticelenen 9 ay 7 gün süren savaşa 31 Ocak 1878'de imzalanan Edirne Mütarekesi son vermiştir. 19 Şubat (3 Mart) 1878 tarihinde Ayastefanos Antlaşması imzalanmıştır.

Bu antlaşmaya göre; Karadağ, Sırbistan ve Romanya'nın tamamen bağımsız olması, Osmanlı Devleti'ne vergi ile bağlı, Doğu Rumeli vilayeti, Batı Trakya ve Makedonya'yı içine alan büyük bir Bulgaristan Prensiği kurulması, Doğu'da Batum, Kars, Ardahan ve Beyazıt'ın savaş tazminatının bir kısmına karşılık olarak Rusya'ya verilmesi, Kotur ve civarının İran'a bırakılması, Rusya'ya karşı Osmanlı Devleti'nin Hristiyanlar yararına reformlar yapmayı üstlenmesi hükümleri kabul edilmiştir.¹⁰

Ayastefanos'un bir diğer özelliği de, "Mukaddemat-ı Sulhiye" yani bir "Ön Barış" başlığını taşımasıdır. Çünkü Plevne'den sonra Rusların Edirne'ye yönelmeleri karşısında özellikle İngiltere ve Avusturya'nın başkaldırmaları ve barışın ancak bir Avrupa konferansında düzenlenebileceği konusundaki itirazları ve Rusya'nın da buna razı olması, Ayastefanos'u bir "geçici barış

⁹ Necati Süral, *1877- 1878 Osmanlı Rus Savaşında Balkan Cephesi Askeri Harekâtı*, Ankara, 1997, s. 24.

¹⁰ T. C. Genelkurmay Harb Tarihi Başkanlığı Resmî Yayınları, Seri No:4, *Balkan Harbi (1912-1913)*, C. I, *Harbin Sebepleri, Askeri Hazırlıklar ve Osmanlı Devleti' nin Harbe Girişi*, Ankara, Gnkur. Basımevi, 1970, s. 20-21.

antlaşması” niteliğine sokmuştur.¹¹ Ancak II. Abdülhamid Han bu antlaşmayı yürürlüğe koydurmamıştır. Ayrıca bu antlaşma, Rus etkisini son derece arttırdığından, Avrupa devletlerini telaşa düşürerek Berlin’de bir kongre toplanmasını gerektirmiştir.

Panslavist basının şiddetli eleştirilerine rağmen, Rus hükümeti, 1878 yazında Berlin’de yapılan antlaşmayı imzalamak zorunda kalmıştır. Ayastefanos Antlaşmasının Osmanlı Devleti aleyhine taşıdığı 29 madde, Berlin Konferansı’nda 64 maddeye çıkartılarak Osmanlı Heyeti’ne imzalatılmıştır.¹²

Berlin Kongresi (13 Haziran-13 Temmuz 1878) kararları gereğince: Doğu’da Batum, Kars ve Ardahan’ı Ruslar almıştır; Osmanlı Devleti bugünkü Türkiye’nin üçte birine yakın toprak ve büyük nüfus kaybına uğramıştır, Balkanlarda Sırbistan, Karadağ ve Romanya bağımsız birer devlet olmuşlardır, Osmanlı Devleti 802 milyon 500 bin Frank savaş tazminatı ödemek zorunda bırakılmıştır, Bulgaristan Tuna Nehri ile Balkan Dağları arasında içişlerinde hür, ancak dışişlerinde Osmanlılara bağlı özerk bir prenslik olmuştur.

Bu antlaşmanın Osmanlı Devleti’ne sağladığı kazançlar şöyle sıralanabilir¹³;

Makedonya (Selanik, Manastır, Kosova illeri ile Köstendil ve Serfice Sancakları) ve Edirne ilinin bazı parçaları Osmanlılarda kalmıştır, Ege Denizi kıyılarına inmesine karar verilmiş olan Bulgarlar Ege’den uzaklaştırılmıştır, Doğu’da Beyazıt ve Eleşkirt Osmanlılarda kalmıştır.

Bu antlaşma ile Osmanlı Devleti’nin kayıpları ise şöyledir; Bosna-Hersek ve teyiden Kıbrıs Osmanlılardan alınmıştır, Osmanlı Devleti’ne çok ağır mali zorluklar yüklenmiştir.

Rusya, bu savaştan kazançlar elde ettiyse de Berlin Kongresi’yle bu kazançların sınırlandırılması, Rusya’da büyük bir hayal kırıklığına ve Rusya ile Avusturya-Macaristan ve Almanya arasında düşmanlık ve güvensizlik hislerinin artmasına neden olmuştur. Berlin Kongresi’nin, Panslavizm hareketleri için de ümit kırıcı olmasıyla arzulanan büyük Slav devleti kurulamamıştır.

Balkan Slavları bu savaştan büyük menfaatler elde etmişlerdir. Fakat Rus Hükümeti’nin esas gayesi “Slav kardeşleri” kurtarmak değil, onları sıcak bir alet yapmak ve Rusya’nın bir uydu memleketi haline getirmektir.

1829 tarihli Edirne Antlaşması ile Osmanlı Devleti, Türkmençay Barış Antlaşması’nın hükümlerini kabul etmiştir. Bu durumda Kafkasya, Rus siyasi

¹¹ Fahir Armaoğlu, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, VII. Dizi, Sayı: 169, Ankara, 1997, s. 523.

¹² Turhan Şahin, Öncesiyle ve Sonrasıyla 93 Harbi, Kültür ve Turizm Bakanlığı: 898, Kültür Eserleri Dizisi: 115, Ankara, 1988, s. 129.

¹³ T. C. Genelkurmay Harb Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları, Seri No:4, Balkan Harbi (1912-1913), c. I, Harbin Sebepleri, Askeri Hazırlıklar ve Osmanlı Devleti’ nin Harbe Girişi, Ankara, Gnkur. Basımevi, 1970, s. 22-23.

ve askeri hâkimiyetinin batıda Anadolu üzerinden Akdeniz'e, güneyde İran üzerinden Hint Okyanusu'na ve doğuda Hazar Denizi üzerinden Asya'nın kalbine çevrildiği bir üs haline gelmiştir. Osmanlı Devleti Edirne Antlaşması'nın imzalandığı 1829 yılından devletin yıkılışına kadar geçen sürede Kafkasya'dan gelen göçmenlere her zaman kapısını açık bırakarak bölgeyle olan bağına devam ettirmiştir.

1877-1878 savaşı sırasında 600 bin Türk, Bulgar ve Rus zulümlerinden kurtulmak için doğuya doğru göç etmek zorunda kalmışlardır. Bunlardan 100 bin kadarının Anadolu'ya, 150 bininin İstanbul'a, 150 bin kişilik bir grubun da Rodoplar ile Batı Trakya'ya sığındıkları gözlenmiştir.¹⁴

Berlin Kongresi, Osmanlı Devleti'nin parçalanma ve dağılma nedenlerinden en önemlisini teşkil eder. Berlin Antlaşması ile Osmanlı Devleti 287. 510 km² toprak kaybetmiştir. Osmanlı Devleti'nin Balkan topraklarına kendisi yerleşmek ve bu suretle Balkanlar'da bir Slav Birliği'nin kurulmasını önlemek için çalışmaya başlamasıyla Avusturya ve Rusya arasında çetin bir mücadeleye neden olmuştur. Bu mücadele I. Dünya Savaşı'nın da nedeni olacak ve Osmanlı Devleti ile Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve Çarlık Rusyasını tarihten silecektir.

KAYNAKÇA

Armaoğlu, Fahir, (1997); **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, VII. Dizi, Sayı: 169, Ankara.

“Balkan Harbi (1912-1913)”, (1970); C. I, Harbin Sebepleri, Askeri Hazırlıklar ve Osmanlı Devleti'nin Harbe Girişi, I. Bölüm, **Siyasi ve Coğrafi Durum**, T. C. Genelkurmay Harb Tarihi Başkanlığı Resmî Yayınları, Seri No: 4, Gnkur. Basımevi, Ankara.

Devlet, Nadir, (Güz 1996); “İsmail Gaspıralı Dönemi ve Ruslarla Uzlaşma”, **Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi**, sayı: 2, S. 403-408.

<http://www.emelvakfi.org/ismailgaspırali/yazilar/ndevlet3.htm>

Kurat, Akdes Nimet, (1999); **Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye Kadar**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu, XIII. Dizi, Sayı: 17, 4. Baskı, Ankara.

Moiseev, P. P, Petrosyan, Yu. A. , (1979); “Ekonomiçeskoye i Politiceskoye Polojeniyeye Osmanskoy İmperii v 70-h Godah XIX v. “, glava IV, **100 Let Osvoboždeniya Balkanskih Narodov Ot Osmanskogo İga**, Materialı

¹⁴ Türel Yılmaz, **Tarihî Perspektif İçinde Batı Trakya ve Batı Trakya Türk Azınlığının Haklarını Koruyan Antlaşmalar, (1878- 1923).**

Mejdunarodnoy Nauçnoy Konferentsii, Moskva, 15-17 maya 1978g, Akademiya Nauk CCCP, Otdeleniye İstorii, Moskva.

Özkaya, Ahmet Teoman, (1991); **Kırım Savaşı**, T.C. Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.

Öztürk, Mustafa, (2002); “1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi Belgeleri: Abdi Paşa'nın Muhakemesi (25 belge ile birlikte)”, **Belgeler**, C. XXIII, Sayı: 27, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu, Ankara, s. 117-118.

Rostunov, İ. İ. ; “Russkaya Armiya İ Osvobojdeniye Narodov Balkan Ot Osmanskogo İga”, (1979); glava II, **100 Let Osvobojdeniya Balkanskih Narodov Ot Osmanskogo İga**, Materialı Mejdunarodnoy Nauçnoy Konferentsii, Moskva, 15-17 maya 1978g, Akademiya Nauk CCCP, Otdeleniye İstorii, Moskva.

Süral, Necati, (1997); **1877- 1878 Osmanlı Rus Savaşında Balkan Cephesi Askeri Harekatı**, Ankara.

Şahin, Turhan; (1988), **Öncesiyle ve Sonrasıyla 93 Harbi**, Kültür ve Turizm Bakanlığı: 898, Kültür Eserleri Dizisi: 115, Ankara.

Türkmen, Zekeriya; “**XIX. Yüzyıl Başlarında Rusya'nın Güney Kafkasya Politikası (1800'lerin Başından 1828 Türkmençayır Antlaşmasına Kadar)**”.
<http://www.manas.kg/pdf/sbpdf10/makaleler/2.pdf>

Yılmaz, Türel; “**Tarihi Perspektif İçinde Batı Trakya ve Batı Trakya Türk Azınlığının Haklarını Koruyan Antlaşmalar, (1878-1923)**”.
<http://www.dicle.edu.tr/dictur/suryayin/khuka/turel.htm>

Yılmaz, Türel; “**Balkan Tarihinden Bir Kesit: XIX'uncu Yüzyılda Balkanlarda Bağımsızlık Hareketleri**”.
http://www.akader.org/khuka/3_99_subat/balkan_tarihinden.htm
<http://www.dallog.com/antlasmalar/ayastefanos.htm>
<http://www.dallog.com/antlasmalar/berlin.htm>
http://tr.wikipedia.org/wiki/93_Harbi

